

Süleyman ALIYEV,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
Ali dərəcəli metodist müəllim.

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Poemada X.Kərimli Əcəminin daxili dünyasını çox gözəl verir. Onun vətənsəvərliyinə, təmiz və işıqlı duyğularına heyran olmamaq mümkün deyil. Vətənin bölünməsinə biləndə onun fəryad qoparması inandırıcıdır:

Elə ki biləndə ana Vətəni,
Böllülər Cənuba, Şimala, Qərbə...
Əllərin başına sıxıb hayırdı:
-Bəs necə dözdünüz bu qara dərdə?!

Poemada şair özünün də canlı obrazını yaratmışdır. Özünün timsalında xalqımızın təmizqəlbliyini, ürəyi-yumşaqlığını, insanpərvərliyini ustadı Əcəmiyə bildirir:

Nə qədər bələlər çəksək də bizə
Tarixin dərsləri dərs olmur, ustad.
Onunçün də keçən yüzilliklərdən
Bizi zindan kimi sıxır kainat.
...Təmiz ürəyimiz, təmiz qəlbimiz,
Bizə düşmən olub, düşməndən betər.
Kimin gözlərində nəm görmüşüksə,
Kimin üzlərində qəm görmüşüksə,
Göz yaşını silib, qəmi almış, q
Xeyir-dua ilə yola salmış, q
- deyir. Anafordan istifadə edərək fikirlərini daha təsirli şəkildə çatdırmağa çalışmışdır. Sonra təəssüflə: "Bizim içimizdə bütövlük olsa, vətən bütövlüyü dündən olar", - deyir.

Poemanın sonunda şəhidistan önündə salavat çəkib dayanan Əcəmi bu vətənin mərd övladlarının hələ tükənmədiyinə inanır. Elə o səbəbdən də:

Dedi ki, bir arxdan su gəlibdisə,
İnanın ki, bir də çağlayıb gələr.
O əsgər başının üstəki bayraq
Bütöv Azərbaycan üstə yüksələr!..

Bu həm də sair ürəyinin dərinliklərində özünə yurd salmış fikirlər, arzulardır. "İnam" poeması onun poetik axtarıqlarının parlaq nümunəsidir. X.Kərimlinin daxili dünyası çox zəngindir. Onda yazıb-yaratmaq, həyat eşqi çox güclüdür. Biz bunu onun əsərlərindən aydın görürük.

Şairin "Təbil" poemasında da bir yangı var. Bu, ana vətən yangısıdır. Poemanın əvvəlindən axırına qədər şair bu yurdun torpağına, daşına, qayasına – bir sözlə, bütünü varlığına həqiqət əşiqi kimi ürək yangısı ilə bağlıdır. Elə ona görə də hər hansı bir predmeti qələmə alarkən o, uğurlu alınır. Əlbəttə, bu, şairin canlı müşahidəsindən, seyrindən, mücərrəd təfəkküründə onu hərtərəfli analiz etməsindən irəli gəlir.

Poemada X.Kərimli kəndi – öz doğma yurd-yuvasını qoyub şəhərə gedən cavanlardan danışır. Onları doğru, düzgün yola çəkmək istəyir. Bu cavanlardan qınadıqları da var, qınamadıqları da. Onları qınamayır ki:

Kimin ki xeyri deyir şəhərə,
Nə olar, qoy onlar şəhərli olsun.
Qınadıqları isə əllərindən heç bir iş görməyən, ancaq şəhərdə saqqız satmaqla məşğul olanlardır:
Bu dağlar qoynunda çobanlıq etmək,
Şərəfdir şəhərdə saqqız satmaqdan.

Kənd də, dağlar, daşlar da sanki bu yurdu tərk edənlər üçün darıxır. Digər bir tərəfdən də bu məkanlarda fabrik və zavodların yoxluğu, gənclərin iş tapmasını çətinləşdirir. Onlar yol ayrıcında qalır "həyatın ehtiyacında çırpınırlar. Şairin dediyi kimi:

İndi görürsən ki, dəyişdi dövrən,
Cavanlar qalıblar yol ayrıcında.
Fabrik də, zavod da işləmir hələ
Çırpınır həyatın ehtiyacında.

Əlbəttə, belə bir vəziyyət şairi kədərləndirir, sıxır. Öz yurd-yuvasını səbəbsiz tərk edənləri kəskin qınayır. Dağların təmiz havası, güllü-çiçəkli yamaqları, sərin bulaqları, sır-sır axan suları, səmasında qartalları qiy vuran yurd yerlərini qoyub buradan necə uzaqlaşmaq olar?! Babalarımızdan qalmış bu əmanətləri gözələri bizdə qalmış yadellilərəmi vermək olar?! Axı Dədəmiz Qorqud vətəni həmişə müqəddəs bilmiş, onu: "Yerli qara daşların yığılmasını, kölgəli qaba ağacların kəsilməsini, Qamman axan görklü (axar-baxarlı – S.A.) suyun qurumasını! Çalışanda qara polad üz qılıncın küt-ləşməsin", - deyər alqışlamışdır. Qədim bir xalqın öz yurdunu, milli şərəf və ləyaqətini qorumaq bizlərə əmanət edilməyibmi? Elə bu səbəblərə görə şair X.Kərimli öz yurd-yuvasını tərk edənlərə qəzəbini gizlətmir:

Sahibsiz evlərin qarovulluğun
Çəkən o itlərdən utanın barı.
Kimsədən öyrənmək gec olar sizə,
İtlərdən... itlərdən öyrənin arı.
İtlər bu evlərdə bir vaxt yediyi,
Bir tikə çörəyə boğulub qalıb.
Bir azca ehtiyac duyan kimsələr –
Hərə bir şəhərdə lövbərin salıb.
Kimə bayquş desən küsər, inciyər,
Ancaq bayquş atmır elin, obasını.
Ölən günə qədər, son nəfəsədək
Saxlayır xaraba yurdun yasını.

Sair qəlbində vətən, yurd sevgisi tüğyan edir. Elin, obanın qeyrətini çəkən, vicdanı olan hər bir şəxsə üz tutaraq xalqımızın, ölkəmizin müstəqilliyi, bütövlüyü naminə deyir:

ŞAIRİN KÖNÜL DÜNYASI

Qayıt gəl, bir damla vicdanı olan,
Qeyrət qılıncımız qalmasın qında.
Bu yurdun döyüşü hələ öndədir,
Kişilər son sözü deyəcək onda.
...İstəyirik Vətən basılmaz olsun,
Qoruyaq kəndi də göz bəbəyitək,
Kəndlər bu Vətənin əsgərləridir,
Əsgərsiz bir Vətən də nəyə gerek?!
...Bu dağlar həyəsan təbili çalır.
Sabahın üzünə dik baxmaq üçün...

Poema oxucunu öz cazibəsinə ala bilir. Bu onun dilinin sadəliyi, fikrinin aydınlığı, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən yerli-yerində işlədilməsi ilə bağlıdır. Bir də şairin yurda, torpağa, vətənə sonsuz sədaqəti ilə əlaqədardır. X. Kərimli poemada yazıb:

...Bu dəfə dağlarla görüşəndə mən,
Dağlar mürgülüydü duman içində.
Nə qədər ağırılar dağ-düyün görüb,
Sonuncu onillik zaman içində.

Şair poemanı 1998-ci ildə yazmışdır. Poemanın bu ilk bəndindən aydın olur ki, o, 1988-1998-ci illərin əhvalatlarını oxucu diqqətinə çatdırır. Poemada aforistik ifadələr də az deyildir:

Bu dağlar qoynunda çobanlıq etmək,
Şərəfdir şəhərdə saqqız satmaqdan.
* * *

Ən çətin məqamda, ən dar ayaqda,
Daşlar da insanın dərdaşı olub.
* * *

Hansı torpağın ki, vuran əli var,
Orada dağların da başı ucadır.
* * *

Nə qədər öyünsək dünənimizlə,
Dünənimiz qaldı dünənimizdə.

Bu gün belə qələm sahiblərinə çox ehtiyac var. Xalqımızın göynəyən mənəvi yaralarının sağalmasında onların zəhməti danılmazdır.

X. Kərimli "Bayrağımı uca qaldır, ana vətən..." lirik poemasını Qarabağımızın düşmən taptağından azad edilməsi ərəfəsində (25-29.10.2020) yazmışdır. Müəllif poemaya M.Ə.Rəsulzadənin "Bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz!.." kəlamını epigraf olaraq vermişdir. Poemanı şair:

Ana Vətən! Sən günəşli ölkə kimi
var olsan da yaranışdan,
Başın heç vaxt açılmadı nə borandan,
nə şaxtalı qarlı qışdan!

- misraları ilə başlayır.

X. Kərimli doğma Qarabağımızı özünəməxsus qələmlə mənalandırır. Azərbaycanımızı üzüyə, bədənə, Qarabağı isə üzüyün qaşına, bədənin başına bən-zədir. Poemanın hər bir misrasında odluluq fikri yükü var. Tarixi keçmişimizi oxucu diqqətinə çəkən şair şanlı qələbəmizi sevinclə insanlara çatdırır:

Səni sənə qaytardı o Haqqa bağlı ulu qüvvət,
ulu qeyrət,
Bu qeyrətin qabağında diz çökübür xəstə "millət",
cılız "dövlət".
Bu da bizə bir dərs olsun, bir dərs oldu,
gözüm nuru, Qarabağım,
Bundan belə qoy başlasın arzu dolu,
ümid dolu yeni çağın.

X.Kərimli Qarabağda yad ünsürlərin məskən salmalarını azərbaycanlıların ürə-yiyumşaqlığı, qonaqpərvərliyi ilə bağlayır:

Bizim kimi millət yox ki bu dünyada, ağzımızın tikəsin də,
Cibimizin son qəpiyi, sikkəsin də saxlamış qonaq üçün,
Dedik əsir-yesirlərə, yazıqlara: "Buyur, gəlin, başa keçin"
Özümüz öz əlimizlə quyu qazdıq özümüzə, sözümüzə,
Handan-hana ayılında ha döysək də dizimizə, üzümüzə
Ox kamandan çıxmışdı ta, özümüzü öz əlimiz yıxmışdı ta...
Çörəyimi yeyən düşmən xəncərini ürəyimə soxmışdı ta...
"Öz-özünə eyləyəni el yığıla edə bilməz" məsəli var,
Heyf, bizi gec ayıldı bu məsəllər, bu hikmətlər, bu kitablar.

Azərbaycan xalqının torpağında yurd salasan, çörəyini yeyib, suyunu içib, havasını udasan, axırda da ona dönük çıxıb: "bu məkanlar bizimdir", - deyəsən, daha sonra isə yaşayış məskənlərini yandırasan, xarabalıqlara çevirəsən. Əlbəttə, şairin dediyi kimi bunlar xəstə "millət", cılız "dövlət" in amalı ola bilər. Bu "millət" o "millət" dir ki, XIX yüzillikdə yaşamış rus diplomatı Aleksandr Qriboyedov haqlı olaraq rus imperatoruna göndərdiyi məktubunda yazırdı: "Əlahəzrət, ermənilərin mərkəzi rus torpaqlarında məskunlaşmasına icazə verməyin. Onlar elə bir qəbilədəndilər ki, bir neçə il yaşadıqdan sonra bütün dünyaya çağıracaqlar ki, bu

torpaqlar bizim ata və babalarındır". X.Kərimli bütün bunları çox yaxşı bilir. Ona görə də qəlbindəki vətən sevgisi vulkan kimi püskürür. Haqsızlıq, ədalətsizlik yoluna şeirlərindəki fikirləri ilə sədd çəkmək istəyir. Tanrının və Turan dövlətlərinin köməyi ilə vətən səhədlərinin bərpası arzusu ilə deyir:

Bayrağımı uca qaldır, ana Vətən, indi meydan,
söz sənindir,
Sən Tanrıdan yaranmışsan, Tanrı köklü
bütün Turan Vətənidir!..

Bütün tarix sədlərini əbədilik qırmaq üçün,
enmək üçün,
"Vətəninin sədlərinə, son həddinə,
son səddinə dönmək üçün,

Zaman döyür qapımızı,
yaman döyür qapımızı,
yaman döyür qapımızı!!!

X. Kərimlinin kitabında verilmiş "Ağrı", "Bütövlük", "İnam", "Təbil" və "Bay-rağımı uca qaldır, ana Vətən..." poemaları böyük vətənpərvərlik hissi ilə yazılmışdır. Kitabda yuxarıda göstərdiyimiz uğurlarla yanaşı müəyyən qüsurlar da vardır. Şairin şeirlərində verilmiş bəzi sözlər yerinə düşməyib, bəzən də çoxrağ özünü unudub dilində dialekt sözlərindən istifadə edibdir.

Kəhər atdı yəhəri,
Kəhər qırdı yüyəni.
Eşitmədi minəkdən
belləri şəhrə olmuş.
"böyüklər" də deyən...
("Babam nağıl deyərdi..." (18°)

Burada olan "minəkdən" əvəzinə "minməkdən" sözü işləndisə, yaxud

O qədər gözümədən düşdü ki, dünya –
Bir toz dənəsitək yox etibarı...

("Bir də çətin gələ ələ bu dünya")

Beytdə verilmiş "toz dənəsi" ifadəsi əvəzinə "toz zərrəsi" sözləri işləndilərsə, mənəcə, daha doğru olardı. Yaxud "Bulaqların suyu dadıqsayıbdır", "Dərdi daşqırlıqda ha daşqırlayaq...", "Birçə kərdi soğan belə əkməyənlər" misralarında verilmiş "dadıqsayıb", "daşqırlıqda", "daşqırlayaq", "kərdi" sözləri dialekt sözlərdir. Müəllif onların yerinə ədəbi dilimizdə işlədilmiş müvafiq ümumişlək sözlər-dən işlətsə, daha müvafiq olardı. Bu kiçik qüsurlara baxmayaraq, "Tanrı müjdəsi" kitabını uğurlu yaradıcılıq məhsulu kimi qəbul etmək olar.

Əziz X. Kərimli, gözəl insan, yaxşı dost, yaradıcılığın zəngindir. Siz ədəbiy-şünas, pedaqoq olmaqla yanaşı, həm də bir şair kimi könül dünyanızın çiçəklənmə çağını yaşayırınsınız. Tanrı Sizə yar olsun, qəlbimiz hərərətli, qələminiz qüvvətli, yolunuz açıq olsun.